

naše planine

11-12

1974

Kletve i suze velebitske

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Kroz dugodoline i dulibe, preko prijevoja i oko kukova velebitskih vijugaju se šumske vlake, utrti putovi za izvlačenje trupaca. One najstarije već su zaboravljene, jer je oko njih nastala kamena pustoš, pa nekadašnjim vlakama bujice odnose ono malo zemlje što se ovdje može vagati gramima. Neke su nestale u gustim šumama, jer su novootvorene šumske ceste približile davno nedirane predjele ljudskoj nezasićenosti za drvetom, a neke već stoljećima služe istoj svrsi, ogoljavanju Velebita. I svakog dana su duže i sve dublje se uvlače u njedra Velebita.

Jedna od onih zaboravljenih ona je što polazi ispod Konja (1157 m) u području Begovače i preko Alana odlazi sve do Jablanca. Stari Kosinjani tvrde da su se s njom odvlačili najljepši primjerci begovačkih smreka, jela i hrastova za brodove, za jarbole tko zna sve kojih monarhija i vladara. Na pojedinim mjestima i danas se dobro vidi, a na nekima je nestala. Oko mjesta gdje kažu da je bio njen početak još pred desetak godina primijećen je tako zvani Mali pisani kamen, tako nazvan za razliku od onog poznatog Velikog u Begovači. Ime mu takovo pamte u ovom kraju i stijenu visoku oko 150 cm s unatrag nagnutom plohom na kojoj su dva reda nepoznatog teksta. Nitko ga nije posebno označio, ali je ostao u sjećanju stanovnika Kosinjskog Bakovca i Lipova Polja. Pokušajni posljednjih godina da ga se pronađe i odgonetne nisu uspjeli, jer nestankom koza taj kraj obrađuje sitnogorica i teško ga je uočiti među tisućama sličnih.

Ali zato je lako uočiti nove i nove vlake, te žile bez krvi što odnose život Velebita, toče ga kroz truppe i cjepanice i odvajaju njegovo runo od podloge srasle s kamenom, ogoljavaju ga i rastaču. I kletve i suze velebitske toče se Velebitom kao popratna pjesma i opijelo mrtvim trupcima za posljednji pozdrav i rastanak, jer tako je kroz stoljeća ostala pusta velebitska primorska padina sve do najviših predjela počevši od Senja pa sve do Zrmanje.

I zato su oni tu, u njegovim šumovitim njedrima lome, sijeku i ruše. Ne zanima ih botanika ni zoologija, ne poznaju oni planinarsku čuvstvenost, ne čeznu za velebitskim vratolomnim vrhovima, samo traže ona najdeblja stabla osuđena na sjećanje; oni, sjekači, vlakači, i utovarivači, što ih na ove padine ne ponese ni ljubav za ovu planinu, ni odmor, već teška životna borba za koru kruha. Dolaze mladi, neistrošeni i nevješti, ostaju godinu za godinom da već oko tridesete izgledaju kao sredovječni ljudi, a oko pedesete kao stari. U stvari oni ne dolaze sami. Njih dovode, dovoze kao slamke, kao snopo-

ve mišića da siju smrt po šumama. I daju im naziv momak. Kako li lijepo zvuči ta riječ, a kolike li stvarne razlike u shvaćanju tog izraza, u njegovu ovdašnjem značenju. Ovdje riječ momak znači poslušnu osobu, koja pokorno radi i šuti, zarađuje onoliko koliko mu se daje na ruke, izvršava sva naređenja bez ijedne riječi protivljenja. I pri tom kao najveće blago čuva povjerenje mu konje i opremu, gine za njih, jer bez njih nije ni momak. Opet je onda bezimena jedinica u nekom dalekom bosanskom ili bližem ličkom selu, ostaje bez ovog jedinog novčića nade, bez ikakve sutrašnjice. A ovako ipak mjesečno za rad bez odmora i bez predaha prima 2-3000 dinara. I zato radi i šuti. Dobar dio šalje svojim kući, onima koji još nisu dorasli za bilo kakovi posao i koji će sve po redu dolaziti ovamo da im ova šutljiva planina na ovakvim i sličnim poslovima oduzima mladost i zdravlje, pretvara mišiće i kosti u primljivu podlogu za sve bolesti u starosti, i za one koji su svu snagu ostavili po šumama i kamenjarima.

Dolaze u rano proljeće, još prije nego razlista i dok još padine pod snijegovima čine jednoličnu bijelu zavjesu na smrznutim obroncima. Zavežljaj pod rukom sva je njihova imovina najčešće umotana u maramicu. Koji put dovozi ih gazda. To je njihov šef, to je vlasnik konja, to je zakupnik radova za sječu, izvlačenje i utovarivanje trupaca i ostale drvene mase pri pojedinim šumarijama. A on je kao božanstvo, on je svemoćan jer daje posao i plaću, on je sve, gospodar njihova rada i života, njega se boje i strepe od ružna mu pogleda. Dovoze ih i u skupim automobilima u kraj za koji su usput čuli da u njemu lisica poštu dijeli, a vuk podne zvući, gdje se prozori sjekirama peru, a život često ovisi o slučajnom padu odsječena stabla ili o jednoj partiji karata. Uskoro i sami upoznaju novi kraj i ljude i uvjere se da sve nije tako kako su im prikazali, naročito onaj dio priča o velikim zaradama, ali i u to da su radovi koje vrše teži, nego su mogli i zamisliti. Za godinu ili dvije ovi mladići preobrazu se u ozbiljne i šutljive ljude preskočivši sve one faze mladenaštva, koje znanstvenici ne mogu razjasniti ni debelim knjigama. I tako ulaze u svoj radni dan, koji ustvari počinje s proljeća i traje do kasne jeseni kada ga prekine prvi veći snijeg. A za dana rijetko vide sunce, u sjenu šuma ono rijetko prodiru toplinom; ni kiša nije tako im opaka, osim ona dugotrajna što danima rastapa padine i vlake, što ne da ni oka otvoriti i u nepovrat odnosu dio zarade.

Teku tako dani po šumama, u barakama na brzinu sklepanim samo od dasaka i ka-